van-een te scheiden, door de godheid als de groote wereldziel, die, als zelve niet onstoffelijk, in wezen tot de wereld zèlve behoorde.

De beweging, die van haar uitging verliep naar vaste wetten.

Zoo was er dus, naar zijn meening, een onverbrekelijk oorzakelijk verband tusschen het één gebeuren en het andere. Alle gebeuren was altoos weer gevolg van een voorafgaand; en de vaste wet, die alles beheerschte, maakte dat het nooit anders kon gebeuren dan het gebeurde.

Dat er naar Democritus' voorstelling geen plaats was voor toeval, en alles zijn reden had, was dus in zijn gedachtenstelsel geen gevolg van het vrijmachtig en wijs bestel van een boven de wereld oneindig verheven en souverein Opperwezen, maar van in de schepselen zelve inklevende wetten.

Deze enkele opmerkingen zullen voldoende zijn, om vrager te doen inzien, dat de „spreuk" van Democritus iets geheel anders bedoelt dan onze belijdenis van de voorzienigheid Gods.

De tweede vraag geldt:

Het verband tusschen verstand en wil, tusschen weten en handelen.

Ze luidt: Hoe moet ik van Christelijk standpunt oordeelen over het zeggen van Socrates: „Wie precies weet, kan niet anders dan juist handelen, en wie onredelijk handelt, doet dit tengevolge van onwetendheid".

Een volledige beantwoording van deze vraag zou een breeder uiteenzetting eischen van het Socratische stelsel, dan waarvoor het hier de plaats is.

Doch een enkele opmerking kan, naar ik denk, volstaan om B. te bevredigen.

We bewegen ons, gelijk vrager zelf zal verstaan, bij dit woord van Socrates op het gebied der zielkunde. Het geldt de verhouding tusschen het denkend en het willend leven onzer ziel, of, zooals we het kortheidshalve doch minder juist, uitdrukken tusschen verstand en wil.

Over die verhouding was er in alle tijden heel wat strijd onder de psychologen.

Sommigen kenden aan het verstand, anderen aan den wil het primaat toe, d.w.z. dat volgens den één de teugels van ons zieleleven liggen in de handen van het verstand, volgens den ander in die van den wil. Volgens den één volgde de wil de oppermachtige leiding van het verstand, en volgens den ander werd het verstand beheerscht door den wil.

Socrates nu behoorde tot de eersten. Het verstand dicteert, zoo meende hij, aan den wil wat deze heeft te doen, en dwingt hem tot gehoorzaamheid.

En omdat ons handelen niets anders is dan het omzetten van ons willen in een daad, kwam het er, naar Socrates meende, voor het juist handelen slechts op aan, dat men juist wist en oordeelde; en had omgekeerd, alle verkeerd handelen zijn oorzaak in een niet juist onderscheiden.

Zonder dat we ons hier nu verdiepen in het — nog altoos actueele — vraagstuk der zielkunde, of het primaat in ons zieleleven toekomt aan ons verstand of aan onzen wil, zal B., na bovenstaande opmerkingen, gemakkelijk het oordeel van Christelijk standpunt over Socrates' leer kunnen vaststellen, als hij haar legt b.v. naast Rom. 7, en begrepen heeft, hoe de Socratische voorstelling tot ondergrond heeft, de veronderstelling, dat de menschelijke natuur onbedorven is, en dat alle zonde te herleiden valt tot dwaling, en dan tot dwaling, waaraan in geen enkel opzicht de smet kleeft van schuld.

Inderdaad ging Socrates er dan ook van uit, dat het schoone, ware en goede in den mensch aanwezig is, dat het alleen door onwetendheid in hem schuil gaat, en dat het slechts door onderricht van zijn belemmeringen bevrijd hoeft te worden, om aan 't licht te komen.

V. F.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De duurte.

Het altijd belangrijke „Maandschrift voor Statistiek" geeft ook ditmaal in het Mei-nummer zeer interessante cijfers.

Ditmaal is het een zeer aanschouwelijke voorstelling van de verhouding tusschen geld en goederen sinds 1919. Deze wordt op twee wijzen gegeven, eerst uit de prijzen van den groothandel en daarna uit de indexcijfers over de kosten van het levensonderhoud in Amsterdam. Deze laatste cijfers geven dus de kleinhandelsprijzen weer.

Als basis wordt in beide gevallen genomen het jaar 1913. De toenmalige verhouding tusschen geld en goederen is dus de normale of liever de gulden was toen 100 centen waard.

In 1919 was dit 32,9, in 1921 was het 54,9 en het vorige jaar kon men voor een gulden koopen wat in 1913 voor 64,5 cent te krijgen was.

Dit komt er dus op neer, dat in den groothandel de gulden meer dan een derde van zijn waarde verloren heeft.

De cijfers betreffende het levensonderhoud in Amsterdam geven ongeveer hetzelfde beeld.

In 1919 was daar de gulden 51,5 cent, in 1921 was dit 42,6 en in '25 slechts 50 cent.

Ook dit komt dus neer op een waardeverlies van den gulden of een stijging der goederenprijzen van groote beteekenis.

De dikwijls dorre getallen der statistiek, geven hier een levend beeld van de groote verandering die zich in het economisch leven voltrekt en onwillekeurig dwalen onze gedachten van deze cijfers af naar hun beteekenis en hun oorzaak.

We bevinden ons hierbij op het moeilijk begaanbare terrein der economie en weten, dat zeer veel vragen van geldleer en prijsvorming in dit blad moeilijk besproken kunnen worden.

We willen hier slechts een paar punten even aanstippen.

In de eerste plaats zullen velen met deze cijfers voor oogen, de hoopvolle gedachte, dat de economische crisis van de na-oorlogsjaren van korten duur zou zijn, moeten loslaten.

De duurte blijkt niet een snel voorbijgaand verschijnsel te zijn, maar wij zullen duurzaam hebben te worstelen met een geheel andere waardeverhouding tusschen geld en goederen.

Hoe komt dat?

Het heeft geen nut hier de zoo dikwijls herhaalde opsomming van de algemeene oorzaken, die in den oorlog en de groote kapitaalvernietiging hun oorsprong vinden, te herhalen.

Zulk een herhaling, die voor een groot deel der lezers overbodig en voor een ander deel vruchteloos is, achterwege latende, wijzen wé op twee nevenoorzaken, die misschien te weinig de aandacht trokken.

In de eerste plaats is het onmiskenbaar, dat het percentage der produceerende personen afneemt.

Enerzijds wekt een betere zorg voor den ouden dag het rentenieren in de hand, terwijl anderzijds de leeftijd waarop men aan het productieproces gaat deelnemen, steeds meer naar boven verschoven wordt.

Dit laatste is vooral het gevolg van de uitbreiding van het onderwijs. Zeer belangrijke groepen volgen het middelbaar- en hooger-onderwijs en beginnen pas op 20- of 25-jarigen leeftijd pogingen te doen om in het productieproces hun plaats te vinden, pogingen, die dan ook nog niet altijd direct succes hebben.

Hier komt nog iets bij. Een belangrijk deel van deze groep komt niet in de eigenlijke productieve bedrijven terecht, doch dient het zich steeds uitzettende onderwijs, ten behoeve van leerlingen, die ook op hun beurt weer in de school een betrekking zullen zoeken. Enzoovoort.

Nu is een zekere mate van onderwijs noodig om de maatschappelijke productie op peil te houden en welke mate dit is valt niet te zeggen zoo precies, doch het is wel zeker, dat de onderwijsuitbreiding der laatste jaren, gepaard gaande met een verschuiving van den leeftijd waarop de productie begint, tengevolge heeft een onttrekking van werkers aan de directe productie, die ongetwijfeld de verhouding tusschen geld en goederen ongunstiger doet worden.

Alleen snelle technische vooruitgang zou hier de onvermijdelijke nadeelen kunnen ondervangen.

Dan wijzen we op een ander punt.

Mr Maclaine Pont schreef een boekje onder den titel „Een punt in de staathuishoudkunde; het maatschappelijk vraagstuk rakend, dat te weinig de aandacht had".

Hij wijst er in dat geschrift terecht op, dat de vraag naar weeldeartikelen steeds grooter wordt. Dit heeft tengevolge, dat een steeds toenemend deel der produceerende menschheid zich bezig gaat houden met de productie van zaken, die per saldo niet onmisbaar zijn.

Steeds meer worden dus kapitaal en arbeidskrachten weggelokt van de productie der noodzakelijke levensbehoeften.

Dit is in zoo sterke mate het geval, dat zelfs het kapitaal, dat gebruikt moet worden voor opleg, steeds meer gestoken wordt in de productie van ontbeerlijke zaken.

Telkens moeten minder gunstige productie-gelegenheden in gebruik genomen worden, omdat de gunstiger gelegenheden voor een deel voor niet noodige productie gebruikt worden. Dit heeft tengevolge een stijging der prijzen van grondstoffen, kapitaal en arbeid.

Feitelijk is het dus zoo, dat het tegenwoordige geslacht, gedreven door een zucht naar weelde, de schatten voor de toekomst noodig, verteert en tevens de productiemiddelen van het heden gebruikt voor minder noodige zaken ten koste van de eerste levensbehoeften.

Naar ik meen hebben de hier aangeduide oorzaken voor een deel de wanverhouding tusschen geld en goederen veroorzaakt.

Is dit juist, dan zijn meteen de middelen tot herstel aangewezen. Deze middelen liggen op economisch terrein. Het zijn: verhooging der productie, vermindering van weelde en versobering des levens.

Een krasse weeldebelasting zou hier goed kunnen werken. Doch het middel ligt niet op economisch noch op staatkundig terrein. Dat ligt ook hier in levens-verandering en -vernieuwing.

Zoodra inplaats van de jacht naar weelde en genot gesteld wordt het zoeken van de dingen die boven zijn is ook op dit terrein verbetering te wachten.

Arnhem. E. VISSER.

LITERATUUR EN KUNST.

Naar waar de appelsienen groeien.

Herhaaldelijk als Felix Timmermans langs de Begijnevest van zijn Vlaamsche stadje Lier wandelde, of, als hij stil z'n pijp zat te „smooren" aan de riet-bepluimde Nethe-oevers, was de wensch in hem opgekomen, Italië te gaan zien, te gaan genieten van bloeiende „gouden-regen en amandel..... van wijndonkere en auroraroze en theegele rozen en al die kleurenweelde lijk openslaande vlaggen onder den zegen van een hevige Lievenvrouwenblauwe lucht".

Van lieverlede werd die wensch een voornemen, toen het plan in hem gerijpt was een boek te schrijven over het Leven van Sint Franciscus van Assisi. Want om dezen heilige, wiens leven zoo nauw samengeweven was met dat der natuur, te kunnen verstaan, moet men die natuur kennen door eigen aanschouwing. „Ik kan hem niet zien", zegt Timmermans zelf, „zonder het landschap, de natuur rond hem".

Breed werd de zaak besproken en voorbereid, en toen ten vorigen jare de „lente-kitteling was begonnen.... en het kerselaarken (in zijn Liersche boiken) eerst-communiekanten wit was opengebloeid" stond hij op een morgen ten afreis gereed. Met „ons Marieke" (zijn vrouw) „ons Rachel" en „ons Emma" (zijn zuster) zou de tocht ondernomen worden „naar waar de appelsienen groeien"....

Van deze reis nu vertelt het boek[1]), dat we thans onder de aandacht willen brengen. Het vangt aan op het oogenblik, dat ze „met de waterzware valies naar het levergeelzieke stationneken stappen, dat plots de poort is naar Italië, Franciscanië en Macaronië" en het eindigt, als hij weer in zijn „schoon Lier" terug is, en hij het gevoel heeft, alsof hij „van uit het venster van een (zijner) puntgevels Italië (heeft) zien voorbij wandelen".

We kennen sinds lang den gemoedelijken toerist als een kostelijk verteller, die veel opmerkt en ons, lezers, graag doet deelen in de vreugde, van wat hij ziet en hoort. Er ligt dus aanstonds zekere aantrekkelijkheid in, om hem op zijn tocht te volgen. Maar bovendien lokt het boek, dat geestig geïllustreerd is met de bekende Timmermans-houtsneden, u daartoe uit, zoodra ge het in de hand neemt. Tal van menschen hebben hun Italiaansche reis beschreven en we bezitten meer dan één boek, dat ons de steden en landschappen met hun beroemde schoonheden beschrijft, maar weinige van die zeker interessante boeken wekken zoo onmiddellijk de begeerte tot lezen als dit.

't Is wellicht de naam van den Schrijver en de verwachting, die men op grond van dien naam koestert. 't zijn misschien ook de vele genoegelijke teekeningen, die het doen, feit is in ieder geval, dat men deze reisbeschrijving ontvangt als een Vlaamschen roman en direct tot de lectuur besluit. En, laat ik meteen het er bij zeggen, van dat spontane besluit zal men geen spijt gevoelen. Integendeel, als het boek „gedaan" is, is men geheel bevredigd.

Evenwel, de eerste eigenschap van „Naar waar de appelsienen groeien" is niet, wat ik zou willen noemen, het Timmermans-karakter, zooals dat b.v. in „Het keerseken in de lanteern" zoo duidelijk uitkomt. Natuurlijk vinden we het er in terug, maar zoo sterk op den voorgrond tredend als elders, is het niet. We ontmoeten hier minder den sappigen verteller, dan, wat Timmermans oorspronkelijk is, den beeldenden kunstenaar, den schilder.

Trouwens, dat is begrijpelijk. Wat Timmermans doet vertellen, zijn eigene Vlaamsche land met z'n Vlaamsche stadjes en gevelties en menschen, dat alles rolt weg achter den trein, die hem naar 't Zuiden voert. En de wereld, die zich voor hem opent, de kunstweelde van het classieke land der plastische verbeelding in kleuren en lijnen, doet hem zóóveel zien, dat er alleen maar plaats is in zijn ziel voor bewonderen.

Maar juist dit enthousiast bewonderen geeft aan het boek zijn groote bekoring. Timmermans beschrijft hier niet, maar hij denkt hard op. Daarom krijgen we ook niet het relaas van een Baedeker of Guide Conti te lezen, maar genieten de echte schoonheids-ervaring van den kunstenaar, die de harmonie ziet en de gedachte. En als ge dan u herinnert, dat die kunstenaar Felix Timmermans is, de enthousiast, die alles op zijn kleurige wijze zegt, dan begrijpt ge, dat er van dit boek iets uitgaan kan en moet....

Van de reis zelf lezen we heel weinig. Als we met Timmermans in den trein zitten, doet hij ons naar buiten zien, naar het verglijdende panorama van bergen en bosschen. Dan spreekt de natuurbewonderaar, die alweer geen tijd heeft om te vertellen, alleen maar wijzen kan.

Maar van de schoonheid der Italiaansche steden

[1]) „Naar waar de appelsienen groeien", uitg. van P. N. v. Kampen en Zoon, Amsterdam.